

مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با اقتباس از تجربیات گذشته*

تاریخ دریافت: ۹۱/۹/۱۹

تاریخ پذیرش نهایی: ۹۱/۱۱/۲۵

سید غلامرضا اسلامی** - رضا نقدبیشی***

چکیده

تغییرات و پیشرفت‌های علمی در حوزه‌های مختلف باعث تغییرات چشمگیر و مؤثر در نحوه روبرویی مراکز آموزش عالی با نحوه آموزش و کمیت و کیفیت مرتبط با آن می‌شود. تعیین و تبیین اهداف و برنامه‌های آتی در زمان‌های متفاوت روشی قطعی‌تر در جهت رسیدن به آینده مطلوب می‌باشد که در نتیجه آن، دانشکده‌های معماری توان واکنش مناسب نسبت به این تغییرات را پیدا می‌کنند. دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با تأکید بر نوع آموزش معماری در دوره‌های مختلف و همچنین نحوه برخورد با آموزش معماری، به عنوان دانشگاه مادر و نماد آموزش عالی کشور، می‌تواند نقش هدایت‌کننده و جهت‌دهنده سایر دانشکده‌ها و مؤسسات آموزش عالی را برعهده داشته باشد. از طرف دیگر با توجه به اهمیتی که در حال حاضر در تولید و توسعه علم وجود دارد، بازنگری به جهت احیاء نقش سازنده‌تر دانشگاه تهران در عرصه داخلی و منطقه‌ای و همچنین هم راستا شدن طرح‌های اجرایی و آموزشی معماری با سیاست‌های کلان و قوانین استنادی بالادست به عنوان عوامل تعیین‌کننده کلی، برای تعیین اهداف آتی مراکز آموزش معماری ضروری به نظر می‌رسد. روش به کار گرفته شده در این پژوهش «مشابه سازی» و بر پایه تقسیم بندی روش‌های پژوهش پیشنهادی چپین صورت گرفته است که شامل آمایش اطلاعات به صورت جامع و مدلسازی مفهومی آن در سه مرحله گذشته، حال و آینده به کار گرفته شده است. در این پژوهش علاوه بر تأکید بر نظریه‌های توسعه‌ای واقعیت‌گرا و پرداختن به فلسفه گذشته‌نگر حقیقت‌جو، از نظریه‌های مبتنی بر تبیین وضعیت موجود به منظور طراحی آینده ممکن، نیز بهره گرفته شده است. از این‌رو طرحی بر مبنای برنامه‌دهی، برنامه‌ریزی و ارائه مدل‌های شبکه‌ای با ساختاری پایا و هدفمند برای دانشکده معماری با اقتباس از گذشته، مرحله اول این طرح پژوهشی و مقاله حاصل از آن را متأثر نموده است.

واژگان کلیدی: مدلسازی، برنامه‌دهی، برنامه‌ریزی، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا.

* این مقاله از طرح پژوهشی با عنوان «مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با اقتباس از تجربیات گذشته» به شماره ۸۶/۲۹۹۸۶۷ و زیر نظر معاونت پژوهشی پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران استخراج شده است.

** دانشیار معماری، دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

*** دانشجوی دوره دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

Email: r.naghdbishi@srbiau.ac.ir

مقدمه

استفاده از طرحی بر مبنای برنامه‌دهی و برنامه‌ریزی، به عنوان ضرورت شناخته شده است تا طی آن سازمان مدیریتی دانشکده بتواند جهت‌گیری‌های خود را در آینده معین ساخته و به تجهیز دانشکده برای پاسخگویی مناسب به تحولات و تغییرات احتمالی بپردازد. مقاله حاضر که حاصل طرح پژوهشی ذکر شده است با توجه به وضعیت گذشته و نگاهی به وضعیت موجود، به ترسیم و مدلسازی در جهت پیش‌بینی آینده‌ای پایا برای دانشکده معماری پرداخته و از این رهگذر شناخت نقاط قوت و ضعف نظام آموزشی و فرصت‌ها و تهدیدهای محیط کنونی یعنی شرایط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و غیره شناسایی نماید. از این‌رو در جهت ارائه راهکارهایی برای آینده، شناخت بهتر وضعیت دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا به عنوان بخشی از این پژوهش در نظر گرفته شده است.

۱. هدف و ضرورت‌های پژوهش

دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران به عنوان بنیانگذار و شاخص‌ترین مرکز آموزش معماری در ایران شهرت یافته است. حضور اساتید و فارغ‌التحصیلانی که آثار معماری آن‌ها بعداً جزء مهم‌ترین و تأثیرگذارترین بناهای ایران در دوره خود و هم‌اکنون می‌باشد، جایگاه دانشکده معماری را بارزتر و در جایگاه برتری قرار می‌دهد. نگاه قابل توجه به تولید و توسعه علم در این بازه زمانی بازنگری برنامه‌های آموزشی و پژوهشی این دانشکده را برای دست یافتن به نقشی فعال‌تر و سازنده‌تر متناسب با تغییرات مختلف در دو عرصه داخلی و منطقه‌ای و با تأکید بر انطباق طرح‌های اجرایی و آموزش معماری با سیاست‌های کلان و اسناد بالادست، ضروری نموده است. از سوی دیگر به منظور پرهیز از نظرات فردی و گروهی، تلاش شده تا با عبرت از گذشته و پیشینه تجربی دانشکده و بررسی وضع موجود به طرح ایده‌آل‌ها و "وضع مطلوب" برای رسیدن به "وضع ممکن" پرداخته شود.

۲. پیشینه پژوهش

جستجو در نحوه پرداختن به پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده در زمینه بررسی عملکرد دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا دانشگاه تهران نشان می‌دهد که پژوهش‌هایی به شرح زیر انجام شده است: عزیزی (2003) در قالب رجوع به اسناد تاریخی موجود، تاریخچه و سیر تحول شکل‌گیری رشته‌ها و گروه‌های آموزشی را تجزیه و تحلیل کرده و سپس نحوه ترکیب و نظام آموزشی گروه‌ها را مورد بررسی قرار داده است. با رویکرد برنامه‌ریزی کوتاه‌مدت و بلندمدت توسط اداره کل برنامه‌ریزی معاونت طرح و برنامه دانشگاه (2004) با عنوان "برنامه استراتژیک و برنامه پنج ساله دانشگاه تهران" با نگرشی کل نگر سعی در پیش‌بینی وضعیت آینده همراه با بررسی وضعیت موجود داشته است که در این مقاله به عنوان یکی از اسناد بالادست و مؤثر بر طرح پژوهشی از آن بهره گرفته شده است. زرگری نژاد (2007) گزارشی از روند شکل‌گیری، توسعه و تحول نخستین مدارس هنری و صنایع مستظرفه و روند تکوین دانشکده معماری و پردیس هنرهای زیبا در تاریخ گسترش دانشگاه تهران و نظام آموزش عالی ایران را ارائه کرده است. از طرف دیگر با رویکرد ارزیابی کمی و کیفی دوره‌ها، پژوهشی توسط بحرینی و طبیبیان (2007) در مورد دوره دکتری تخصصی شهرسازی صورت گرفته است. سلطان زاده (2008) نیز با گردآوری و انجام مصاحبه‌هایی در جمع آوری و ثبت تاریخی، مطالعاتی صورت داده است. شورای دانشکده معماری (2009) با تأکید بر توسعه رشته‌های جدید، پیشنهادهاتی در این مورد و در قالب گزارش جلسات مشترک ارائه داده است. اما در قالب پژوهشی جامع و متکی بر برنامه‌ریزی و برنامه‌دهی و همچنین ارائه راهکارهای اجرایی، با در نظر گرفتن برنامه‌های مرتبط با گذشته، حال و آینده که پهنه‌ای از اطلاعات را در سه سطح "مدیریت عالی" با سیاست‌های کلان و استراتژیک، "مدیریت میانی" و برنامه‌های کوتاه و بلند مدت آن و "مدیریت اجرایی" که طرح‌های اجرایی مرتبط را مورد بررسی قرار دهد، پژوهشی یافت نشد. همانگونه که بیان شد در پژوهش‌های پیشین براساس تحلیل تاریخی و یا ارزیابی یک قسمت مشخص از دانشکده معماری و یا سایر دانشکده‌ها و گروه‌های مرتبط با پردیس هنرهای زیبا بوده است که منابع آن در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته است.

۳. روش و مراحل پژوهش

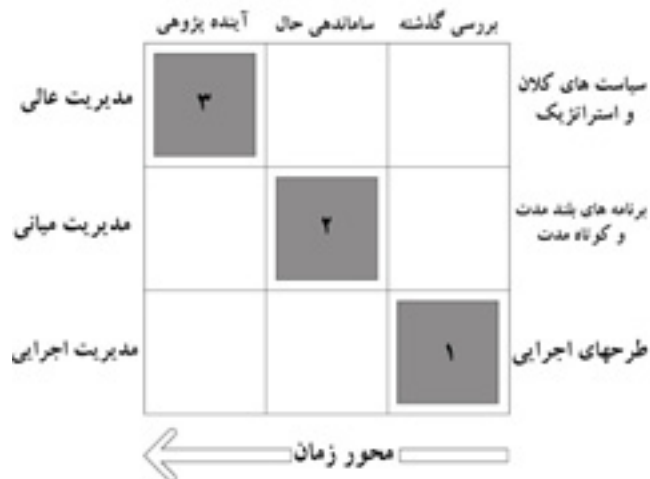
روش کار در این پژوهش "مشابه سازی"^۱ و بر پایه تقسیم‌بندی روش‌های تحقیق چین^۲ (1974) است. این پیشنهاد شامل آمایش اطلاعات به صورت جامع و در سه مرحله گذشته، حال و آینده و در گستره‌ای فراگیر مورد بررسی قرار گرفته است. به دلیل مقیاس طرح جامع، علاوه بر تأکید بر نظریه‌های توسعه‌ای و آینده‌نگر، فلسفه حقیقت‌جو و گذشته‌نگر نیز مورد توجه می‌باشد. این روش نظریه‌ای را که مبتنی بر تبیین واقعیات موجود است به منظور طراحی آینده ممکن پیشنهاد می‌نماید. در این طرح فرآیند کنترل رشد کیفی^۳ به جای توسعه کمی^۴ مورد توجه بوده است. چهار مرحله برای دستیابی به اهداف مدیریتی طرح عبارتند از: احیاء ارزش‌های گذشته؛ بهینه‌سازی وضع موجود؛ پیشرفت و شتاب دادن به توسعه برای آینده نزدیک و نهایتاً کیفیت‌بخشی برای رسیدن به ایده‌آل‌ها در آینده دور. برنامه طرح نیز به سه

قسمت اساسی تقسیم شده است که به ترتیب زیر مورد بررسی قرار گرفته‌اند: آسیب‌شناسی وضع موجود با نگاه به تجربیات گذشته به جهت بررسی قوت و ضعف آن‌ها؛ تشریح وضع موجود در پهنه سرزمین، مقایسه، تبیین و تأثیرپذیری و تأثیرگذاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا بر و از سایر دانشکده‌های معماری موجود کشور و دیگر نقاط (با استفاده از دو قسمت انجام شده در مراحل قبل که به صورت مقایسه‌ای بررسی شده است)؛ و پیشنهادهای برای آینده برنامه‌های آموزشی و پژوهشی پردیس هنرهای زیبا در دانشگاه تهران و سایر نهادهای سیاست‌گذار و تصمیم‌گیرنده مرتبط با آن با توجه به آمایش آمار موجود ارائه نموده‌اند.

۴. چارچوب نظری و ساختار طرح جامع دانشکده

ساختار در نظر گرفته شده برای طرح جامع پژوهشی، مطابق شکل ۱، با توجه به آسیب‌شناسی گذشته، ساماندهی حال و مطالعه آینده بر اساس سه سطح سیاست‌های کلان و استراتژیک، برنامه‌های میانی و طرح‌های اجرایی است که با اولویت‌های یک تا سه به عنوان طرح‌های پژوهشی سازنده طرح جامع در نظر گرفته شده‌اند. طرح پژوهشی حاضر خیزش از مرحله شماره یک با عنوان «مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا با اقتباس از تجربیات گذشته» می‌باشد که در ادامه از طریق انجام دو طرح پژوهشی دیگر به راهبردها و راهکارهای پاسخ‌گو به مشکلات اجرایی می‌انجامد.

شکل ۱: مدل کلی از نحوه سازماندهی طرح پژوهشی

۵. پیشینه تاریخی دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا

هدف از پرداختن به پیشینه تاریخی دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا، روشن‌تر نمودن وضعیت گذشته با تأکید بر سیر تغییرات در نحوه آموزش معماری است. آسیب‌شناسی و پرداختن به دستاوردهای این دوره مقدم بر اهداف مورد نظر برای برنامه‌ریزی‌های آینده خواهد بود. با تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳ و پس از آن شکل‌گیری تدریجی دانشکده هنرهای زیبا در سال ۱۳۱۹، آموزش معماری تغییری جدید از روش سنتی به دانشگاهی را تجربه می‌کند. در این بین با تحولات حکومتی ایجاد شده در زمینه نوین‌گرایی و حرکت به سوی «ایران‌نوی» (Bani masoud, 2009, p. 179)، زمینه‌های شکل‌گیری یک حرکت مبتنی بر مدرنیسم در محتوای آموزش با گرایش‌ها به سوی دنیای غرب چشمگیر می‌باشد. «در مهرماه ۱۳۱۷ وزارت پیشه و هنر اساسنامه‌های پیشنهادی چند نهاد آموزشی به نام‌های "هنرستان عالی هنرهای زیبای باستانی"، "هنرهای زیبای نوین" و "هنرستان دولتی بانوان" را برای بررسی به شورای عالی معارف ارسال کرد و شورا در مرداد ۱۳۱۸ بررسی و مطالعه این پیشنهادها را در دستور کار خود قرار داد و پس از چندماه بررسی سرانجام در دی ماه ۱۳۱۸ اساسنامه و برنامه نهادی موسوم به "هنرستان عالی هنرهای زیبا" به تصویب رسید» (Soltanzadeh, 2008, p. 6).

در دانشگاه تهران هم‌زمان با اقدام برای بررسی اساسنامه‌های هنرستان‌ها، فعالیت‌هایی برای تأسیس دانشکده هنرهای زیبا صورت گرفت. «سرانجام در مهرماه ۱۳۱۹ به دستور اسماعیل مرآت، وزیر فرهنگ، براساس رأی مصوب هفتاد و نهمین جلسه شورای دانشگاه، دانشکده هنرهای زیبا با سه شعبه معماری، نقاشی و مجسمه‌سازی در محل دبیرستان مروی (مدرسه خان مروی) تأسیس شد» (Mahboubi Ardakani, 1971, p. 60). «شورای دانشگاه در یکصد و بیست و سومین

جلسه خود به تاریخ سوم مهرماه ۱۳۲۲، سرانجام به تصویب آئین‌نامه‌ای به نام اساسنامه هنرکده مبادرت ورزید، براساس ماده اول آن، نام دانشکده هنرهای زیبا به هنرکده تغییر کرد. این در حالی بود که اولیای دانشکده خواستار آن شده بودند که نام هنرکده به دانشکده تبدیل شود ... چنین تلاشی مدت‌ها بعد یعنی در سال ۱۳۲۸ به نتیجه رسید و نام هنرکده هنرهای زیبا به دانشکده هنرهای زیبا تبدیل شد» (Zargarinezhad, 2007, p. 6).

نهایتاً تأیید شکل‌گیری دانشکده هنرهای زیبا منجر به آموزش معماری به صورت دانشگاهی شد. برنامه، اهداف و شیوه آموزش در این دوره از مهم‌ترین مقولات در بررسی پیشینه آن می‌باشد. زیرا «آموزش در این دوره مدتی نزدیک به چهار دهه، سازنده و پردازنده اندیشه‌ها و نظریه‌های معماران در ایران بوده است. این دوران را می‌توان دوران آموزش همگرا و وابسته دانست، وابسته از آن جهت که مدرسه اصول فکری خود را از نهضت‌های آموزش معماری در غرب اقتباس می‌کرد و همگرا بدان علت که مدرسه در هر زمان خطمشی و اصولی خاص را مد نظر داشت و مسیر حرکت شاگردان را در آن جهت، هدایت و تصحیح (کرکسیون) می‌نمود» (Hodjat, 2003, p. 66).

۶. شاخص‌های نظام آموزشی و محرک‌های درونی رشته معماری

به منظور شناخت وضعیت گذشته دانشکده معماری با محور آموزش در این رشته، به بررسی ساختار آموزش و عوامل دخیل در آن مانند نحوه جذب دانشجوی، بررسی نظام آموزشی و سیر تغییرات و تحولات آن، شرایط آموزشی، مقاطع و دوره‌های آموزشی و هیأت علمی پرداخته می‌شود.

۶-۱- جذب دانشجو

از موضوعات مهمی که در مقوله آموزش معماری، باتوجه به ویژگی‌های خاص این رشته، قابل بررسی و تأمل است روش جذب دانشجویان معماری می‌باشد. دروسی که در ارزیابی از داوطلب مورد پرسش قرار گرفته نشان‌دهنده ارتباط بین مهارت‌های قبل از دانشگاه و رشته انتخاب شده است. از این رو بررسی روش جذب دانشجو در گذشته، به استناد به آنچه از قوانین تأسیس دانشکده معماری هنرهای زیبا در سال‌های اولیه استخراج شده، براساس آیین‌نامه امتحان ورودی دانشکده مصوب ۹ شهریور ۱۳۱۹ بوده است که مواد مرتبط با آن به قرار زیر ارائه می‌شود:

فصل یکم: شعبه معماری

ماده سوم: مواد امتحان ورودی از قرار زیر است و طبق برنامه تفصیلی ضمیمه به عمل می‌آید:

امتحان ریاضیات، نوشتن و زبانی؛ امتحان تاریخ، نوشتن و زبانی؛ و امتحان طراحی.

تبصره: داوطلبانی که دارای گواهی‌نامه کامل علمی دبیرستان باشند از گذراندن امتحان ریاضیات معافند.

ماده چهارم: علاوه بر پذیرفته‌شدن در مسابقه برای این که داوطلب در شمار دانشجویان دانشکده هنرهای زیبا محسوب شود، موافقت شورای عالی دانشکده نیز ضرورت دارد. امتحان طراحی، طرحی از روی مدل تزئینی و مدل بی‌حرکت، مدت چهار ساعت؛ (Zargarinezhad, 2007, p. 9).

با توجه به این موضوعات، وجود ماده امتحانی ریاضیات به الزام آمادگی داوطلب برای پاسخدهی به موارد فنی رشته معماری، درس تاریخ به منظور سنجش میزان اطلاعات داوطلب نسبت به موضوعات هنری و تاریخی و امتحان طراحی به منظور بررسی و ارزیابی میزان علاقه و توانایی هنری وی به عنوان نیاز پایه در رشته معماری تلقی شده است.

۶-۲- شیوه آموزش

براساس تقسیم‌بندی که بر مبنای دوره‌های ریاست افراد مختلف قبل از انقلاب اسلامی دسته‌بندی شده است نحوه آموزش و سیستم تدریس به شرح زیر بوده است:

الف- گروه اول:

دوره اول ریاست آندره گدار: (از ابتدای تأسیس تا اواخر ۱۳۲۹)؛

دوره دوم ریاست محسن فروغی: (از مرداد ۱۳۳۲ تا خرداد ۱۳۴۱)؛

و دوره سوم ریاست هوشنگ سیحون: (از خرداد ۱۳۴۱ تا شهریور ۱۳۴۷).

ب- گروه دوم:

دوره اول ریاست میر فندرسکی (از شهریور ۱۳۴۸ تا مرداد ۱۳۵۰).

و دوره دوم ریاست دکتر کوثر: (از مرداد ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۷)؛ (Duzduzani, 2010, p. 39).

الف- آموزش در گروه اول

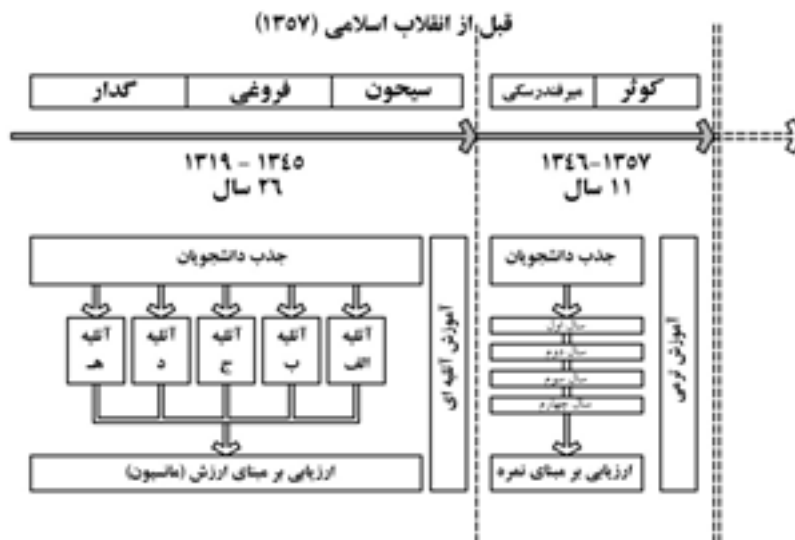
«نظام آموزشی در این دوران براساس نظام بوزار پاریس بود. پایه دانشگاه بوزار پاریس مبتنی بر شکل و فرم هنر و طراحی بود. در این نوع آموزش بر شاخصه‌های خواص یا طبقه تأکید می‌شد. از طرفی روشی متکی بر نظرات مدرنیسم و ریشه‌های آکادمیک رم و یونان باستان بود و شاخصه اصلی آن اهمیت دادن به فرم‌های زیبا و هنری بود» (Diba, 2008, p. 47).

ب- آموزش در گروه دوم

«در سال ۱۹۵۰ (۱۳۲۹ ش) مدرنسیسم در اروپا به اوج خود رسید و تا سال ۱۹۶۰ در تمام اروپا و به تبع آن در تمام دانشکده تأثیرگذار بود. بسیاری از دانشکده‌ها روش قدیمی را تغییر داده و به رشته‌ها و روش‌های تدریسی جدید روی آوردند. تغییر و تحول اساسی در آموزش معماری ایران به وجود آورد. مقارن آن زمان اعتراض دانشجویان به نحوه تدریس آغاز شد و از جمله موارد اعتراض دانشجویان این بود که کمتر در جریان تحولات کلی معماری جهان هستند و جزئیات ساختمان و بررسی نظریه آن‌ها کمتر مطرح می‌شد. دانشجویان به مسأله نظریه و به روز، مسأله‌ای مثل جامعه‌شناسی معماری، اجتماعی، اقتصادی، گرافیک، گسترش شهرها تمایل پیدا کردند. اما هیچ تعلیمی در دانشگاه در این باره وجود نداشت. در این دوره که سرپرستی دانشکده به وسیله دکتر میرفندرسکی بود که تغییرات اساسی در آموزش معماری دانشکده ایجاد کرد، و سیستم آموزشی پیچیده‌تر از سابق شد و دستخوش تغییراتی شد. تغییر سیستم آتلیه‌ای از جمله این دگرگونی‌ها بود. که در زمان ریاست وی صورت گرفت. به تدریج تعداد کلاس‌های درس در دانشکده هنرهای زیبا بیشتر شد. علاوه بر دروس مقاومت مصالح، بتن آرمه و تاریخ هنر، یکی دو درس دیگر نیز به پیشنهاد دکتر میرفندرسکی اضافه شد. این موضوع سبب شد از پروژه‌های طراحی کمی کاسته و به جای آن به تفسیر پروژه پرداخته شود. همچنین حضور آتلیه‌ها کم رنگ‌تر شد» (Etesam, 2008, p. 18). «از طرف دیگر از تغییرات زمان ریاست ایشان تغییر اداره آتلیه بود. آتلیه‌ها دیگر بر عهده یک استاد نبود و عملاً آتلیه را چند استاد همزمان باهم اداره می‌کردند. شاگردان آتلیه را تقسیم می‌کردند. در دوره قبل چهار آتلیه بود اما در این زمان دیگر آتلیه‌ای به شکل سابق وجود نداشت و فقط محلی برای تجمع و کرکسیون بود. با این‌که کارها مانند قبل در شورا قضاوت می‌شد، سطح کلی کارها و قضاوت بسیار پایین بود. سیستم نمره دادن تا مدت کوتاهی به صورت مانسیون بود و بعد از آن عوض شد و نمره داده می‌شد» (Saed Samie, 2008, p. 34).

با استناد به آنچه از این دوره‌ها دریافت می‌شود، می‌توان عنوان کرد که علاوه بر تغییر در سیستم اقتباسی آموزش از کشور فرانسه به کشور آمریکا، نحوه آموزش از نظرات فردی متولیان اداره دانشکده نیز متأثر بوده است. با توجه به شکل ۲ می‌توان مدل آموزشی این دوره را برحسب دو گروه به صورت زیر ارائه نمود.

شکل ۲: مدل آموزش معماری قبل از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷ بر اساس دو دوره

۷. آمار آموزش عالی و آمایش محرک‌های بیرونی رشته معماری^۵

«برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، نظارت و ارزیابی در آموزش عالی با جغرافیای مکان مراکز آموزش عالی و همچنین با دانشجویان، دانش‌آموختگان و کادر آموزشی حاضر در موقعیت‌های جغرافیایی مختلف مرتبط است. افراد که در مکان‌های مختلفی زندگی می‌کنند و هر منطقه جغرافیایی از وضعیت، موقعیت، موهبت و مزیت نسبی متفاوتی برخوردار است. به همین دلیل، هر شکلی از سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزیابی باید نسبت به تفاوت‌های موقعیتی آگاه بوده و تصویر دقیقی از آن در اختیار داشته باشد. تحلیل جغرافیایی وضعیت آموزش عالی، امکان رصد و مطالعه مهم‌ترین مسائل آموزش عالی در سطح منطقه‌ای و استانی را فراهم کرده و با مقایسه روندهای موجود در هر منطقه و مقایسه آن با کلیت نظام آموزش عالی، چشم‌اندازی واقعی‌تر و عینی‌تر پدیدار خواهد کرد.» (Soltaninezhad et al., 2010, p. 5). در ادامه به

بررسی آمار آموزش عالی شامل رشته معماری و گرایش‌های آن در کل کشور و آمار آموزش عالی مربوط به گرایش‌های مختلف دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبا پرداخته خواهد شد. بررسی آمار آموزش عالی شناخت وسیع‌تری از ابعاد موجود در حوزه آموزش برای جهت‌گیری، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری‌های آینده را موجب خواهد شد. در آمار ارائه شده از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، حکایت از تمرکز فعالیت‌ها در استان تهران (شهر تهران) و در همه موارد مورد بحث می‌باشد. با توجه به منابع آماری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (منتشر نشده) ^۶ ۱۳۳۸۳۵ نفر دانشجوی معماری در مؤسسات آموزشی کشور (دولتی و غیر دولتی) و در مقاطع مختلف و در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ مشغول به تحصیل بوده‌اند (جدول ۱).

جدول ۱: تعداد دانشجویان رشته معماری به تفکیک استان محل تحصیل

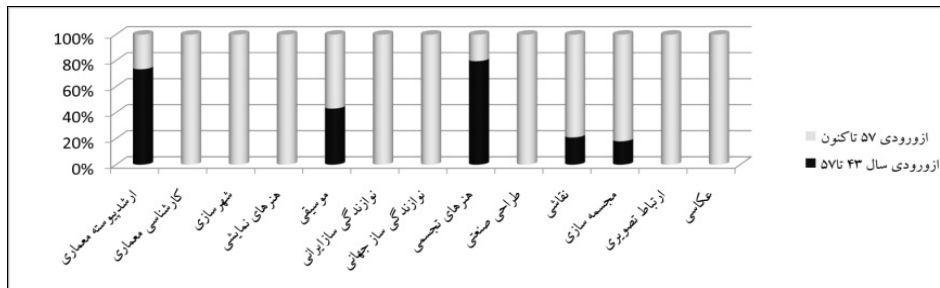
دانشجویان رشته معماری به تفکیک استان محل تحصیل			
استان	مجموع مرد و زن	مرد	زن
آذربایجان شرقی	۸۶۶۸	۴۵۴۴	۳۹۲۴
آذربایجان غربی	۳۱۸۶	۲۱۴۱	۱۰۴۵
اردبیل	۲۸۷۰	۱۸۶۲	۱۰۰۸
اصفهان	۸۷۰	۴۶۷۵	۴۵۵۵
ایلام	۱۶۰۷	۹۹۰	۶۱۷
بوشهر	۱۷۹۵	۹۶۸	۸۲۷
تهران	۲۱۳۶۸	۱۳۵۲۷	۷۸۴۱
چهارمحال و بختیاری	۱۸۷۴	۹۹۰	۸۸۴
خراسان جنوبی	۶۳۷	۳۰	۶۰۷
خراسان رضوی	۸۸۳۵	۴۱۱۴	۴۷۲۱
خراسان شمالی	۱۷۴۸	۱۲۱۰	۵۳۸
خوزستان	۷۶۵۸	۳۶۶۷	۳۹۹۱
زنجان	۲۸۱۹	۱۵۲۶	۱۲۹۳
سمنان	۳۰۲۹	۱۳۳۳	۱۶۹۶
سیستان و بلوچستان	۲۳۳۱	۱۲۹۴	۱۰۳۷
فارس	۱۰۰۱۳	۵۱۷۵	۴۸۳۸
قزوین	۴۸۶۵	۱۶۹۲	۳۱۷۳
قم	۸۳۲	۶۴۴	۱۸۸
گلستان	۲۹۹۴	۱۶۰۹	۱۳۸۵
گیلان	۴۶۵۷	۲۰۳۲	۲۶۲۵
لرستان	۲۵۰۸	۱۲۰۲	۱۳۰۶
مازندران	۱۱۷۰۷	۵۸۳۳	۵۸۷۴
مرکزی	۱۴۹۸	۹۶۵	۵۳۳
هرمزگان	۲۱۸۰	۱۰۸۸	۱۰۹۲
همدان	۲۵۳۸	۱۴۹۶	۱۰۴۲
کردستان	۱۹۷۹	۱۰۴۲	۹۳۷
کرمان	۴۸۳۷	۲۴۰۷	۲۴۳۰
کرمانشاه	۲۶۰۲	۱۳۳۳	۱۲۶۹
کهگیلویه و بویراحمد	۹۸۰	۸۰۰	۱۸۰
برز	۴۰۷۰	۲۲۵۳	۱۸۱۷
جمع	۱۳۳۸۳۵	۶۶۸۴۲	۶۶۹۹۳

۴۴۲ مؤسسه آموزشی در مقاطع کاردانی پیوسته و ناپیوسته، ۱۶۲ مؤسسه آموزشی در مقطع کارشناسی پیوسته، ۱۸۲ مؤسسه آموزشی در مقطع کارشناسی ناپیوسته، ۳۴ مؤسسه آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد ناپیوسته و ۵ مؤسسه آموزشی در مقطع دکتری به آموزش این تعداد دانشجوی می‌پردازند (دولتی و غیر دولتی). قابل ذکر است که این مراکز از نظر مقاطع تأسیس شده و دایر در آن‌ها دارای همپوشانی هستند (Naghdishi, 2010). در این بین استان‌های تهران با ۲۱۲۴۸ نفر، مازندران با ۱۱۷۰۷ نفر و فارس با ۱۰۰۱۳ نفر به ترتیب بیشترین تعداد دانشجو و استان خراسان جنوبی با ۴۳۷ نفر کم‌ترین تعداد دانشجوی معماری را دارا هستند که بر این اساس به تفکیک گرایش‌های موجود می‌توان چنین نتیجه گرفت که: بیشترین تعداد دانشجو در گرایش مهندسی معماری با ۳۴/۴۹ درصد از کل و کم‌ترین تعداد دانشجویان در گرایش‌های معماری مسکن، معماری فناوری، معماری فضاهای بهداشتی و درمانی و معماری فضاهای آموزشی و فرهنگی در مقطع کارشناسی ارشد و با سهم هر کدام حدود ۰/۰۱ درصد از کل می‌باشد. ضمناً در مورد سایر شاخص‌های آموزش عالی مانند اساتید (اعضاء هیأت‌علمی) و امکانات آموزشی هیچ‌گونه آمار رسمی که از طرف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و در مقیاس کل کشور باشد منتشر و تدوین نشده است.

۸. آمار آموزش عالی متعلق به پردیس هنرهای زیبا و دانشکده معماری

براساس اطلاعاتی که از منابع داخل و خارج از دانشگاه تهران گردآوری شد و با تأکید بر موضوعهای مرتبط با ساختار آموزش تعداد دانشجویان، اساتید، کارمندان و امکانات آموزشی وضعیت این موضوعات در شرایط کنونی به شرح زیر می‌باشد:

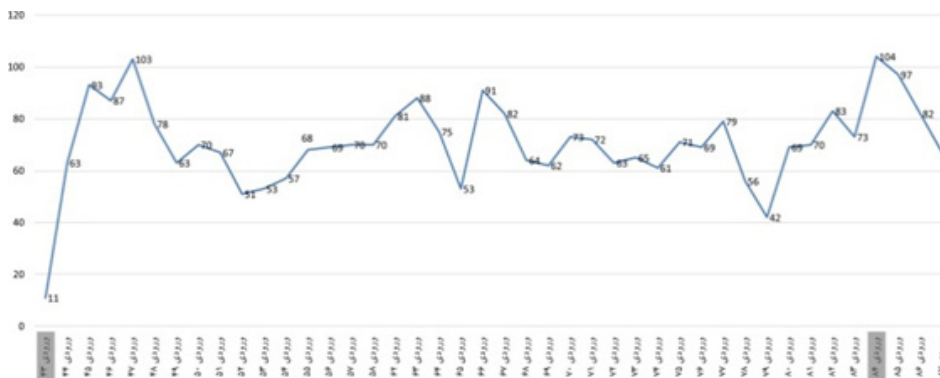
شکل ۳: تعداد پذیرش دانشجو در رشته‌های مختلف قبل و بعد از انقلاب فرهنگی در پردیس هنرهای زیبا

۸-۱- دانشجویان

با توجه به شکل ۳ نسبت بین پذیرش دانشجو قبل و بعد از انقلاب اسلامی (انقلاب فرهنگی) با توجه به همه رشته‌های دایر و اطلاعات موجود در دانشکده تهیه شده است، به صورت زیر می‌باشد. پنج رشته معماری، موسیقی، هنرهای تجسمی، نقاشی و مجسمه‌سازی قبل از انقلاب اسلامی و سایر رشته‌ها بعد از انقلاب اسلامی دایر گشته‌اند. در یک نگاه کلی و از سال ۱۳۴۳، مطابق با شکل ۴، در مورد تعداد دانشجویان پذیرش شده در سال‌های مختلف، می‌توان روند رشد آن را بررسی و مورد تحلیل قرار داد. غیر از سال‌های ۱۳۵۹ الی ۱۳۶۱ که به واسطه انقلاب فرهنگی پذیرشی صورت نگرفته است، در تمامی قبل و بعد از آن پذیرش به صورت هر ساله انجام شده است. بیشترین آمار پذیرش در دوره قبل از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۴۶، صد و سه نفر و بیشترین آمار پذیرش بعد از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۸۴، صد و چهار نفر بوده است. همچنین کمترین تعداد پذیرش قبل از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۴۳ برابر با یازده نفر و کمترین تعداد پذیرش بعد از انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۹، چهار و دو نفر بوده است. بیشترین رشد پذیرش بعد از انقلاب اسلامی بین سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ می‌باشد. لیکن از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ سیر نزولی در پذیرش مشاهده می‌شود. وضعیت و تعداد دانشجویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در گرایش‌های مختلف در اشکال ۶ و ۷ نمایش داده شده است (در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹).

شکل ۴: تعداد دانشجویان پذیرش شده (ورودی‌های ۱۳۸۷-۱۳۴۳)

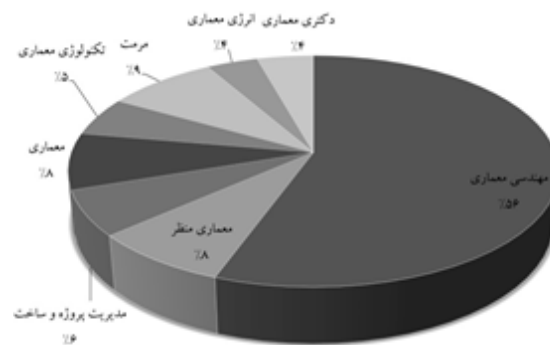
با توجه به شکل ۵ و جدول ۲، کارشناسی مهندسی معماری با پنجاه و شش درصد بیشترین تعداد دانشجو و مقاطع دکتری معماری و کارشناسی ارشد انرژی معماری با چهار درصد کمترین سهم در تعداد دانشجو را دارند. کارشناسی ارشد مرمت نه درصد، کارشناسی ارشد معماری هشت درصد، کارشناسی ارشد معماری منظر هشت درصد و کارشناسی ارشد مدیریت پروژه و ساخت شش درصد دانشجویان را به خود اختصاص داده‌اند. تعداد دانشجویان در پردیس هنرهای زیبا (تا انتهای نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹) به تفکیک روزانه و شبانه عبارتست از: دوره کارشناسی ۱۳۱۳

نفر روزانه (هیچ دانشجویی به صورت شبانه در این دوره تحصیل نمی‌کند)، کارشناسی ارشد روزانه ۳۶۸ نفر، کارشناسی ارشد شبانه ۳۶۷ نفر، دوره‌ی دکتری نوبت اول و دوم ۸۷ نفر و در مجموع ۲۱۲۶ نفر در پردیس هنرهای زیبا به تحصیل مشغول می‌باشند که از بین آن‌ها چهل و هفت و پنجاه و پنج صدم درصد دانشجویان در دانشکده معماری حضور دارند.

جدول ۲: تعداد دانشجویان دانشکده معماری در گرایش‌های مختلف (سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹)

رشته - گرایش	مقطع	تعداد
معماری	دکتری	۲۴
ارزی معماری	کارشناسی ارشد	۴۰
مرمت	کارشناسی ارشد	۸۶
تکنولوژی معماری	کارشناسی ارشد	۵۵
معماری	کارشناسی ارشد	۸۰
مدیریت پروژه و ساخت	کارشناسی ارشد	۶۴
معماری منظر	کارشناسی ارشد	۸۰
مهندسی معماری	کارشناسی	۵۶۲
مجموع		۱۰۱۱

شکل ۵: نسبت تعداد دانشجویان در گرایش‌ها و مقاطع مختلف در دانشکده معماری (سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹)

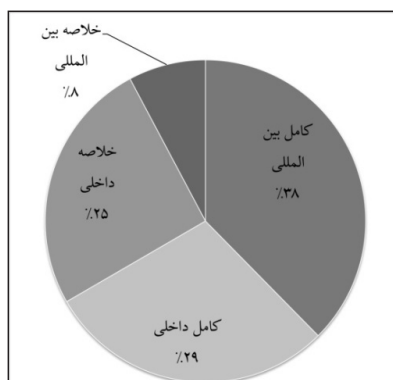

۲-۸- اساتید

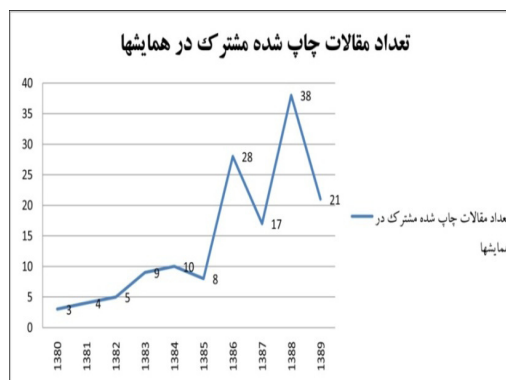
با توجه به نمودارهای آماری شاخصه فعالیت اساتید به دو موضوع «تعداد» و «فعالیت‌های صورت گرفته توسط آن‌ها» تقسیم بندی می‌شود که این فعالیت‌ها عبارتند از تعداد مقالات چاپ شده مشترک در همایش‌ها، تعداد طرح‌های پژوهشی، فعالیت‌های نشر کتب، تعداد مقالات مشترک، فرصت‌های مطالعاتی و غیره می‌باشد که در ادامه به بررسی چگونگی وضعیت آن‌ها پرداخته می‌شود.

بر اساس شکل‌های ۶ و ۷ که به تعداد و تفکیک نوع مقالات مشترک چاپ شده در همایش‌ها در یک دوره ۱۰ ساله اشاره می‌کند، سال ۱۳۸۸ دارای بیشترین فعالیت و سال ۱۳۸۰ کم‌ترین فعالیت را نشان می‌دهد. همچنین در شکل شماره ۷، نسبت بین انواع این مقالات نشان‌دهنده نوع مشارکت در همایش‌ها می‌باشد. شکل شماره ۸ تعداد طرح‌های پژوهشی نوع اول و پنجم برحسب سال را نمایش می‌دهد که براساس آن سال‌های ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ کم‌ترین تعداد و سال ۱۳۸۹ بیشترین تعداد طرح پژوهشی به ثبت رسیده است. ضمناً مبلغ اعتبارات پژوهشی کسب شده توسط دانشکده معماری در دوره ۱۰ ساله (۱۳۸۰-۱۳۸۹) برابر با ۳۶۰,۱۰۵,۸۲۴ ریال می‌باشد.

شکل ۷: نسبت مقالات چاپ شده مشترک اساتید در همایش‌ها به تفکیک نوع مقالات بین سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۹۰

شکل ۶: تعداد مقالات مشترک چاپ شده اساتید در همایش‌ها بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹

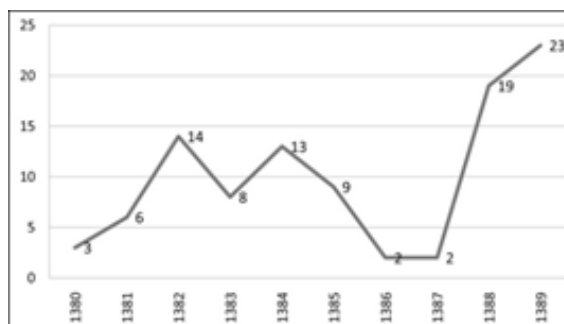

آمار مرتبط با کتاب‌هایی که توسط اساتید دانشکده تألیف، ترجمه و غیره انجام شده است، حکایت از آن دارد که سهم تألیف پنجاه و شش درصد و ترجمه هفده درصد بوده است. در سایر موارد نیز سه درصد در مرحله بررسی و بیست و چهار درصد ویراستاری، تصحیح و غیره را در بر می‌گیرد (شکل ۹).

شکل ۹: نسبت نوع کتاب‌های چاپ شده در دانشکده معماری

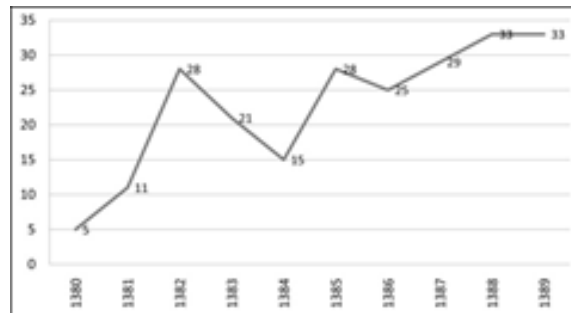

شکل ۸: تعداد طرح‌های پژوهشی نوع اول و پنجم اساتید در سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۹

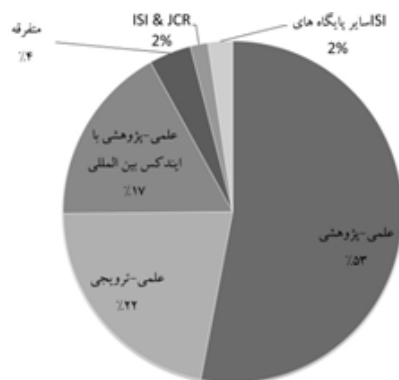

با توجه به شکل ۱۰ بیشترین تعداد مقالات ارائه شده در سال‌های ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ و کمترین تعداد در سال ۱۳۸۰ بوده است. نسبت نوع این مقالات نیز در شکل ۱۱ بیانگر تعلق درصد بالاتر به مقالات علمی پژوهشی به میزان ۵۳ درصد و کمترین مقالات نیز متعلق به مقالات آی اس آی (ISI) و جی سی آر (JCR)^۹ و سایر پایگاه‌های آی اس آی به میزان ۲ درصد می‌باشد.

شکل ۱۰: تعداد مقالات مشترک اساتید در سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۹

شکل ۱۱: نسبت نوع مقالات چاپ شده اساتید به تفکیک نوع مقالات

۳-۸- تعداد اساتید عضو هیات علمی دانشکده معماری

اعضای هیات علمی دانشکده معماری ۳۱ نفر هستند (سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹) که از این میان ۱ نفر استاد، ۵ نفر دانشیار، ۲۱ نفر استادیار و ۴ نفر مربی می‌باشند. ضمناً دانشکده معماری ۱۶ عضو هیات علمی بازنشسته تا این تاریخ داشته است. همچنین نسبت دانشجوی به استاد در طرح جامع پنج ساله (۱۳۸۴-۱۳۸۸) دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۳ نسبت ۱ به ۱۸/۶۵ اعلام شده است و در انتهای برنامه پنج ساله (۱۳۸۸) برای دانشکده معماری نسبت ۱ به ۱۴/۲ و برای پردیس هنرهای زیبا نسبت ۱ به ۳۱/۰ پیش‌بینی شده است (Vice Chancellor for Planning & Programming in U.T, 2004, p. 105). این در حالی است که در نیمسال دوم سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ این نسبت در دانشکده معماری ۱ به ۳۲/۶۲ است و با سیاست‌گذاری وزارت متبوع در آینده نزدیک افزایش چشمگیری خواهد داشت. نسبت مرتبه علمی اساتید در دانشکده معماری عبارتست از سه درصد حائز مرتبه استادی، شانزده درصد دانشیاری، شصت و هشت درصد استادیاری و سیزده درصد مربی می‌باشد.

۴-۸- کارکنان

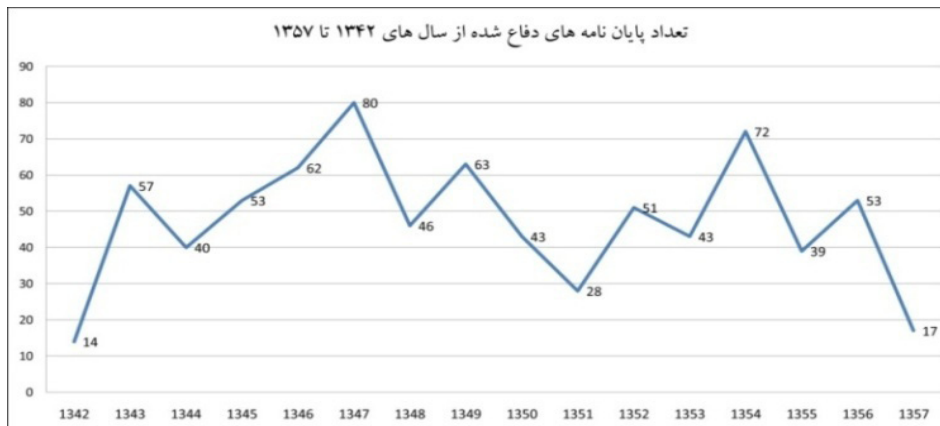
پردیس هنرهای زیبا مجموعاً دارای ۱۱۸ کارمند است که از این بین ۶۸ نفر دارای درجه کارشناسی و مابقی دیپلم و زیردیپلم می‌باشند. در دانشکده معماری ۹ نفر با درجه کارشناسی مشغول به کار هستند. این در حالی است که در مقایسه با طرح جامع دانشگاه تهران، تعداد کارکنان (فقط آموزشی و اداری) پردیس هنرهای زیبا در انتهای برنامه پنج‌ساله (۱۳۸۸) ۱۰۷ نفر پیش‌بینی شده است (Vice Chancellor for Planning & Programming in U.T, 2004, p. 62).

۵-۸- امکانات آموزشی

امکانات آموزشی به عنوان عامل تعیین‌کننده وضعیت شاخص‌های کیفی، در خدمت نظام آموزشی است. کمیت و کیفیت این امکانات تأثیر بالایی در نحوه ساماندهی فضاهای آموزشی و نحوه انتقال و تولید علم در هر موسسه آموزشی دارند. امکانات موجود پردیس هنرهای زیبا و دانشکده معماری در دو قسمت کلی آموزشی و پژوهشی شامل فضاهای فیزیکی آموزش، کتابخانه و کتب موجود، مراکز رایانه، تالارها و سالن‌های اجتماعات، دفاتر انجمن‌ها و قطب علمی، مجلات و همچنین فضاهای خدماتی، اقامتی، اداری، انبارها و فضاهای ارتباطی می‌باشد که برحسب وضعیت موجود معرفی و دسته‌بندی می‌شوند. کتابخانه پردیس هنرهای زیبا شامل ۱۵۱۰۵ جلد کتاب فارسی، ۲۰۱۷۵ جلد کتاب لاتین و مرکز رایانه با ۶۰ دستگاه رایانه مشغول به کار است. تعداد پایان‌نامه‌ها بر اساس پژوهش انجام شده توسط احمدزاده (2005) حدود ۶۰۰۰ جلد عنوان شده است. با این حال بررسی آماری در قالب مقاله توسط قدوسی فر (2008) ارائه شده که به بررسی پایان‌نامه‌ها در دوره زمانی قبل از انقلاب سال‌های ۱۳۴۲ تا ۱۳۵۷ پرداخته شده است که خلاصه وضعیت را در حوزه‌های مختلف از جمله موضوعات مورد توجه در تدوین پایان‌نامه‌ها، تعداد نگارنده و غیره بیان می‌نماید. در شکل شماره ۱۲ تعداد پایان‌نامه‌های تدوین شده در طی این سال‌ها مشاهده می‌شود.

براساس پژوهش احمدزاده (۲۰۰۵) استاندارد مجموعه و خدمات کتابخانه هنرهای زیبا کمتر از پنجاه درصد استانداردهای دانشگاهی ایران است. از طرف دیگر کتابخانه پردیس هنرهای زیبا دارای مجموعه‌ای ارزشمند و خاص است و از نظر مجموعه منابع هنری در سطح دانشگاه‌های تهران دارای جامع‌ترین مجموعه می‌باشد.

شکل ۱۲: تعداد پایان‌نامه‌های دفاع شده مقطع کارشناسی ارشد پیوسته از سال ۱۳۴۲ الی ۱۳۵۷

(Ghodosi Far, 2008)

- موارد زیر را می‌توان به عنوان برخی از نتایجی که براساس آمار ارائه شده استنتاج می‌شود، بیان نمود:
- همزمان با تحولات ساختار آموزشی دانشکده معماری در سال ۱۳۴۶ و ۱۳۴۷، میزان جذب دانشجو به بالاترین تعداد در قبل از انقلاب اسلامی رسیده است؛
- نوسان غیرقابل پیش‌بینی در تعداد مقالات مشترک نگاشته شده توسط اساتید (شکل ۷) نشان‌دهنده عدم وجود برنامه‌ریزی مشخص در افق ده ساله بوده است. با این حال سیر متوسط نمودار نشان دهنده رشد صعودی است که از عوامل تأثیرگذار بر آن می‌توان به الزامات آئین نامه ارتقاء اعضاء هیأت علمی، افزایش تعداد مجلات علمی-پژوهشی و از بین رفتن زمان طولانی انتظار برای چاپ می‌باشد؛
- عدم وجود برنامه منظم در جهت رشد کمی تعداد طرح‌های پژوهشی به نظر می‌رسد. در عین حال نوسان کم و رشد مثبت می‌باشد؛
- سهم تألیف، بیش از پنجاه درصد فعالیت‌های نشر اساتید را در بر می‌گیرد؛
- رشد متوسط مثبت در تعداد مقالات مشترک اساتید نشان‌دهنده فعالیت‌های پژوهشی بالاتر و مستمر اساتید نسبت به قبل از سال ۱۳۸۵ است؛
- باتوجه به پیش‌بینی نسبت استاد به دانشجو در طرح جامع دانشگاه تهران و عدم دستیابی به استاندارد پیش‌بینی شده انتظار می‌رود تا در آینده نسبت به جذب بیشتر اساتید اقدام شود.

۹. نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

همانگونه که ذکر شد، اقدام به تهیه طرح جامع دانشکده معماری نیازمند مدیریتی سامانه‌ای و پویا است که در فرآیند تغییرات و تحولات خود ضمن آشکارسازی پیشرفت‌های برونی دانشکده با داشتن دغدغه تکامل جوهره و ذات آن به دنبال ساختاری پایا و هدفمند می‌باشد که همگام با تحولات دیگر و در جهت رفع نیازهای مردم و کشور در تحقق آرمان‌های والای ایران اسلامی کوشیده و مأموریت خود را در تولید علم (پژوهش)، انتقال علم (آموزش) و به‌کارگیری آن (تخصص) در راستای برنامه‌های بالادستی همچون طرح جامع توسعه علمی کشور، نقشه مهندسی فرهنگی، اصل ۴۴ و غیره تمام و کامل به انجام رساند. در طرح جامع دانشکده معماری ضمن توجه به اهداف پنج‌گانه: غایی^۱، برون ساختی متأثر از غایت‌ها^{۱۱}، درون ساختی^{۱۲}، اولویت‌بندی‌شده^{۱۳} و اهداف اجرایی^{۱۴}، برنامه‌های سه‌گانه: عالی، میانی و اجرایی، مدیریت چهارگانه: آینده‌نگارها^{۱۵}، آینده‌نگرها^{۱۶}، حال‌نگرها^{۱۷} و گذشته‌نگرها^{۱۸} (Islami, 2002, p. 44; Islami, 1996)، نگارندگان تلاش نموده‌اند تا از طریق رهبری^{۱۹}، مدیریت^{۲۰}، برنامه‌دهی^{۲۱} و برنامه‌ریزی^{۲۲} باتوجه به عناصر پنج‌گانه سامانه آموزش عالی یعنی استاد، دانشجو، نظام آموزشی، امکانات آموزشی و شرایط آموزشی نقشه راهی را ترسیم نمایند که در آن تا حد مقدور توان تعامل دانشکده معماری^{۲۳} را با محیط^{۲۴} آن (Islami, 1998, p. 18) به گونه‌ای سازگار نمود تا دستیابی به حداکثر نتایج از طریق مختصات یابی امکان‌پذیر شود. باتوجه به خطیر بودن موضوع، پیشنهاد می‌شود تا پژوهشی در سه مرحله تنظیم و ارائه شود که در آن مرحله اول به شناخت وضع موجود پرداخته که از طریق جمع‌آوری اطلاعات مستند امکان‌پذیر خواهد شد؛ مرحله دوم تأکید بر تفسیر و تأویل داده‌های استنادی باشد تا از آن طریق بتوان تحلیل منطقی و علمی از تغییرات و تحولات ارائه نمود و در مرحله سوم و یا مرحله نهایی، از جمع‌بندی فعالیت‌های پژوهشی گذشته، بسترهای لازم جهت ارائه راهکارهای مناسب از طریق آینده در اختیار گرفت. بنابراین، مقاله حاضر باتوجه به

چنین برنامه‌ریزی پژوهشی تدوین شده است. در ادامه براساس مدل برنامه‌محور با ساختاری پایا و هدفمند (جدول ۳) برنامه‌های دانشکده معماری را با تأکید بر «گذشته»^{۲۵} آن بررسی نموده و نتایج را در حوزه‌های مختلف نظام آموزشی ذخیره‌سازی نموده و مقدمه‌ای برای طراحی نقشه راهی جامع به‌صورت خلاصه زیر پیشنهاد شده است:

جدول ۳: مدل شبکه‌ای با ساختاری پایا و هدفمند برای دانشکده معماری قسمت‌های با رنگ خاکستری مورد نظر نگارندگان در مرحله اول طرح جامع پژوهشی بوده است.

گذشته	حال	آینده نزدیک	آینده دور
۱	۲	۳	۴
۵	۶	۷	۸
۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱۳	۱۴	۱۵	۱۶

اهداف پژوهشی: تولید علم

گذشته	حال	آینده نزدیک	آینده دور
۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
۲۹	۳۰	۳۱	۳۲

اهداف آموزشی: تربیت نیروی متخصص

گذشته	حال	آینده نزدیک	آینده دور
۳۳	۳۴	۳۵	۳۶
۳۷	۳۸	۳۹	۴۰
۴۱	۴۲	۴۳	۴۴
۴۵	۴۶	۴۷	۴۸

اهداف کاربردی: ارتباط با نیازهای مردم و صنعت

الف - دانشجو

- حضور دانشجویان در طرح‌های پژوهشی مربوط به معماری اسلامی ایرانی؛ آشناسدن آن‌ها با روش‌های مستندسازی علمی از آثار و ارزش‌های بومی؛
- مسافرت و رولوه کردن بناهای تاریخی همراه با دریافت مفاهیم تاریخی جغرافیایی مرتبط با مکان؛
- تهیه آمار و اطلاعات دانشجویان مختلف حوزه معماری از گذشته‌های دور و بررسی میزان تأثیر آن‌ها در رونق دادن به مسائل پژوهشی؛
- ترغیب دانشجویان به انتخاب موضوعات پژوهشی مرتبط با میراث فرهنگی و احیاء روش‌های پژوهشی مؤثر گذشته؛
- بررسی موضوعات پژوهشی قبلی و دانشجویان موفق قدیمی و انتخاب آن‌ها برای پایه قرارگرفتن فعالیت‌های تازه و انجام دوباره کار از طریق روش‌ها و امکانات جدید به وسیله هدایت و حمایت انجمن‌های علمی؛
- بررسی دقیق وضعیت دانشجویان در دوره‌های قبل از جهت تعداد، میزان وام دانشجویی، فرآیند تعلیم و تعلم و سرانجام کاری و توجه به آسیب‌های موجود در این فرآیند؛

- هدایت و حمایت از منش‌ها و رفتار دانشجویان که متکی به ارزش‌های موجود در فرهنگ اسلامی ایرانی است و استفاده از گروه‌های آموزشی و توجه به شیوه‌های استاد و شاگردی در آموزش؛
- تقویت توان یادگیری دانشجویان از طریق به‌کارگیری دوباره شیوه‌های مناسب تعلیم و تعلم گذشته و تشکیل جلسات بحث و بررسی و مناظره از طریق کانون‌ها و انجمن‌های دانشجویی؛
- مهندسی معکوس شیوه‌های آموزشی گذشته (استاد شاگردی)، و تغییر نقش دانشجویان در توسعه علم و تعلیم و تعلم و کاربرد آن جهت رفع نیاز جامعه به همراه به‌کارگیری روش‌های مختلف آمایش و به‌کارگیری آن؛
- برنامه‌ریزی در جهت جمع‌آوری کامل اطلاعات مربوط به دانشجویان، نحوه تعلیم و تأمل و پژوهش شیوه زندگی و آثار بدیع آن‌ها از گذشته‌های دور تا مقطع فارغ‌التحصیلی؛
- توجه به شیوه‌های علم آموزی و کسب تخصص دانشجویان معماری از محل آموزشی و یا در کارگاه‌های ساختمانی و حرف مختلف وابسته و مرامنامه و آئین‌نامه‌های حامی آن دوران؛
- بررسی وضع دانشجویان فارغ‌التحصیل و شیوه‌های سرویس‌دهی آن‌ها در جامعه؛ تلاش در بازخورد تجربیات عینی آنان در شیوه آموزش و پژوهش دانشکده و تلاش در بررسی شیوه‌های سنتی ارتباط زندگی و کار دانشجویان؛
- بررسی وضع موجود سازمان دانشجویی جهت طراحی شاخص‌های ارزیابی فعالیت‌های دانشجویان در گذشته؛ بررسی نسبت جمعیتی آن‌ها با اساتید و امکانات درسی موجود در گذشته؛ بررسی ضریب انعطاف و سازگاری آن‌ها با شرایط زمانه؛
- تمام نمودن پاره‌ای از فعالیت‌های مرتبط با دانشجویان، تشکیلات آن‌ها و فضای مواجهه فی ما بین آن‌ها و مردم و استفاده از شیوه‌های برنامه‌ریزی افقی و مشارکتی دانشجویان در گذشته و به‌کارگیری سازوکار تبدیل قوه به فعل آن‌ها در برنامه‌های کنونی.

ب- استاد

- مستند نمودن اطلاعات مربوط به آثار فرهنگی و میراث تمدنی کشور از طریق به‌کارگیری تجربیات و همکاری اساتید آشنا با تحقیقات توسعه‌ای و توان در فعالیت‌های مراکز استنادی و کتابداری؛
- تهیه و تدوین دانشنامه‌های مرتبط به پژوهشگران و اساتید ایرانی اسلامی؛ شناسایی اساتید صاحب‌سبک و خلاق و تشکیل نهادهای حامی آن‌ها مانند انجمن‌ها و بنیادهای ذریع؛
- مشابه‌سازی و بازسازی آثار و موضوعات موفق کار شده توسط اساتید قدیمی از طریق مهندسی معکوس جهت کیفیت بخشی به انجام موفق‌تر آن‌ها در دنیای امروز؛
- تحقیق و بررسی در شیوه‌های تربیت و جذب اساتید همراه با سازوکار پژوهش و آموزش و روش‌های اداره کلاس آن‌ها به‌وسیله پیشنهادات اساتید در توسعه کار خویش؛
- جلب توجه و جهت‌گیری اساتید به روش‌های گذشته از طریق برجسته نمودن و تقدیر از اساتید و مدرسین فعال در دوره‌های قبل؛
- تشکیل پرونده‌های فعال از اساتید و تقدیر از زحمات آن‌ها؛
- قدردانی و سپاس از اساتید مؤثر در امر تعلیم و تربیت دانشجویان از طریق برگزاری برنامه‌های بزرگداشت آن‌ها و انتشار آثار و افکار آنان، نام‌گذاری مکان‌ها و روزهای مناسب در تقویم دانشگاه؛
- نقد و بررسی روش‌های مختلف اساتید گذشته در آموزش و اصلاح و بازسازی و آزمایش آن در فرآیند تعلیم و تعلم دانشکده و احیاء و بازسازی روش‌های مورد تأیید و توسعه آن‌ها؛
- برنامه‌ریزی در جهت ثبت و ضبط دقیق اطلاعات مرتبط با اساتید تا مقطع بازنشستگی آن‌ها همراه با رزومه و شناسنامه کاری و اختصاص فضایی در مجلات دانشکده به عنوان پنجره‌ای برای دسترسی به این مخزن با ارزش؛
- واکاوی ساز و کار حضور اساتید معماری در محل آموزش و یا در کارگاه‌های ساختمانی و ساز و کار تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری متمرکز و یا گسترده آنان در پهنه سرزمین؛
- کنترل و ارزیابی اثرات جنبی علمی، هنری و ستادی فعالیت اساتید در گذشته و حل مشکلات آن‌ها به‌گونه‌ای که امتداد اثرات آن به حال و آینده از طریق پرداختن به عرصه‌های خصوصی زندگی و کار آن‌ها ممکن شود؛
- توجه به دستاوردهای جمعی اساتید که موفقیت نسبی اجرایی برای رفع نیازهای مردم، جامعه و فرهنگ در آن‌ها فراوان‌تر است و واکاوی آن‌ها برای تشخیص علت‌های فاعلی و تعامل آن‌ها با علت‌های غایی مردم محور؛
- اتمام برنامه‌های پیشنهادی اساتید و سرمایه‌گذاری برای آن‌ها، بحث و بررسی پیشنهادات قبلی و استخراج مواد اولیه برنامه‌های آتی؛
- ثبت و ضبط اطلاعات مربوط به برنامه‌های پیشنهادی در مرکز اسناد منابع آن از طریق میزگرد تخصصی و نمایشگاه‌ها.

ج- نظام آموزشی- پژوهشی

- تجدید نظر در نظام آموزشی فعلی، احیاء نظام‌های آموزشی مؤثر گذشته، نقد و بررسی قوت‌ها و ضعف‌های آن و استخراج نظام‌های مختلف آموزشی دوران‌های متفاوت گذشته؛
- پیشنهاد رشته‌ها و سرفصل دروس متناسب با ارزش‌های فرهنگی و تاریخ تحولات ایران اسلامی و سایر کشورها و حذف، اضافه و سامانمند نمودن ساختار درسی و پژوهش متناسب با نیازهای کشور؛
- انجام پژوهش‌های بنیادی و نقادانه در مورد نظام‌های به‌کار گرفته شده آموزشی و پژوهشی سامانه دانشگاهی کشور، ارزیابی کیفیت آن‌ها و برجسته نمودن موارد پایدار؛
- آسیب‌شناسی نظام آموزشی و پژوهشی دانشکده تاکنون و ارزیابی سرفصل‌های دروس براساس تطبیق آن‌ها تا نیازهای واقعی جامعه؛
- توجه به روش‌های جذب اساتید و دانشجویان در نظام آموزشی گذشته که با فرهنگ و طبع ایرانی اسلامی ما سازگاری دارد؛
- بازسازی مدل‌های استفاده شده در گذشته برای تقویت و جهت‌گیری نظام آموزشی موجود؛
- حفظ و نگهداری نظام‌های آموزشی مناسب قبلی؛
- استخراج سیاست‌ها و برنامه‌های بالادستی نظام آموزشی، مدل‌سازی تغییرات برنامه‌ها از گذشته تا حال و انجام مهندسی معکوس در واکاوی ارزش‌های برنامه‌های قبل؛
- مدل‌سازی سامانه آموزشی گذشته و مقایسه آن با سامانه‌های کنونی؛
- بررسی و مدل‌سازی سامانه افقی آموزش و روش‌های ارزیابی کیفیت و ساز و کار پهنه بندی دروس و ارتباط استاد و دانشجو و غیره؛
- برنامه‌ریزی جهت ضبط و ثبت رد پای آموزشی سال‌های گذشته، نقد و بررسی مواد درسی، شیوه‌های آموزش از طریق ارزیابی برون‌داد و محصول کلیه فعالیت‌های صف دانشکده؛
- بررسی نظام آموزشی، پیش‌نویس دروس دانشکده‌های آموزشی و تطبیق آن با نیازهای جامعه که منجر به بررسی علت‌های غایی طراحی موسسات آموزشی خواهند شد؛
- نقادی نظام آموزشی گذشته با برجسته نمودن فعالیت‌هایی در مورد توسعه معماری و یا حرکت‌های مردمی و مدیریت بر تقویت جریان‌های مبتنی بر نیازها و حذف مطالب کم بهره و مجازی با تجربه‌های فردی؛
- مهندسی معکوس نظام آموزشی موجود جهت ریشه‌یابی سلسله مراتب و سرفصل‌های دروسی که به صورت کاربردی بیشترین ارتباط را با محیط یا زمینه و با نیازهای کشور برقرار می‌نماید؛ و.
- تلاش در پیگیری پیشنهادات بلند مدت نظام آموزشی از طریق تفکیک مواد ثابت و متغیر با اهداف کوتاه مدت و بلند مدت کاربردی آن.

د- امکانات آموزشی- پژوهشی

- دسترسی به تازه‌ترین و مؤثرترین امکانات آموزشی برای رصد آثار در گذشته و تحقیق و بررسی امکانات گذشته؛
- شناسایی امکانات و تجهیزات به‌کار گرفته شده آموزشی و پژوهشی گذشته که مؤثر بوده‌اند و بازسازی و توانمندسازی آن‌ها برای بالا بردن ظرفیت‌های موجود و بالا بردن کیفیت آموزش و پژوهش در قالب قدیم؛
- بازنگری و طراحی مجدد امکانات آموزشی و پژوهشی گذشته و مهندسی معکوس پاره‌ای از امکانات جهت محلی‌سازی فناوری آموزشی یا پژوهشی موجود و بهینه‌سازی روش‌های ساخت و توسعه آنها؛
- بررسی نقش امکانات و تجهیزات در محقق شدن طرح‌های آموزشی و پژوهشی موفق تا کنون و توجه به الگوهای موفق؛
- استفاده حداکثری از امکانات گذشته و تغییر و تبدیل آن‌ها به تجهیزات جدید و قابل استفاده؛
- توجه به موزه آثار علمی هنری گذشته دانشکده جهت عبرت و شناخت وضع موجود و بهینه‌سازی امکانات قابل استفاده؛
- حفظ و مرمت آثار و ارزش‌های مرتبط با آموزش و جمع‌آوری و نگهداری پاره‌ای از امکانات مؤثر در امر آموزش و پژوهش به صورت موزه و نمایشگاه جهت ارتقاء آگاهی اهالی دانشگاه؛
- تقویت بخش رسیدگی به امکانات و بازسازی موارد موجود از طریق به‌کارگیری نیروهای خلاق دانشجویی و اساتید علاقه‌مند؛
- انتقال پاره‌ای از آموزش به کارگاه و بالعکس؛
- موضوع پرداختن به بازسازی در آموزش؛
- برنامه‌ریزی در جهت شناخت دقیق و علمی امکانات به‌کار گرفته شده در دانشکده و محیط خارج از دانشکده که

- خدمات آن‌ها قابل استفاده بوده‌اند که این تلاش در واحدهای اداری و در بخش خاص قابل پیگیری است؛
- بررسی شیوه‌های مختلف هدایت امکانات سامانه‌ای چه از طریق فرصت و یا سازوکارهای دیگر بررسی که باعث تقویت مؤسسات آموزشی و در نتیجه رفع نیازهای جامعه گردیده؛
- آمایش امکانات در اختیار و امکان پذیر غیر خودی و بررسی فرصت‌های از دست رفته از طریق شناسایی تهدیدهای صورت پذیرفته در خصوص امکانات و تسهیلات برنامه‌گذاری؛
- تفکیک و اولویت‌بندی امکانات و تسهیلات آموزشی و پژوهشی براساس کاربرد و ضریب تأثیر فرهنگی و کیفی، مسائل استاندارد و کمی نیز در اولویت بعدی مورد دقت قرار گیرد؛
- حفظ و نگهداری امکانات و تسهیلات مورد استفاده و بازسازی و نوسازی پاره‌ای از آن‌ها در جهت تداوم ارزش‌های فرهنگی و هویت کاربردی و مردمی دانشکده.

ه- شرایط آموزشی-پژوهشی

- احیای برخی شرایط آموزشی گذشته در حال همانند رابطه استاد و شاگردی و ارتباط با سبک‌های همجوار؛
- توجه به شرایط گذشته آموزش و پژوهش به عنوان لنگر کشتی تولید علم و تصحیح‌کننده مسیر توسعه که پیوند دادن شرایط گذشته، حال و آینده باشد. تقویت مدیریت از طریق شناخت گذشته برای درک بهتر حقیقت؛
- انجام پژوهش‌های لازم جهت استخراج اهداف، استراتژی‌ها و سیاست‌های مؤثر در پژوهش‌های گذشته و استخراج کدهای مؤثر و سازنده آن؛
- انجام پژوهش تاریخی و تحلیل شرایط خاص تاریخی که بیشترین تأثیر را در ارتقاء آموزش و پژوهش دانشکده ایفا نموده است؛
- واکاوی ارزش‌ها و خصوصیات آموزشی قبل و استخراج اصول، شاخص‌ها، ضوابط و معیار و ملاک‌ها جهت کاربرد در طراحی، کنترل، نظارت، حمایت، هدایت، توسعه و مقایسه و نقد وضع موجود و ممکن؛
- تجزیه و تحلیل تأثیرات عصر کشاورزی و صنعت در توسعه علم و تکنولوژی و به تبع توسعه امر آموزش و پژوهش معماری و به دنبال آن اقدام به شناخت دوران گذار و شیوه‌های کنترل آن؛
- تهیه مدل و نمودارهای نمایش‌دهنده سازوکار آموزشی دانشکده در گذشته و نظام آموزشی قدیم و مشارکت اساتید و دانشجویان و کارکنان در بازسازی شرایط گذشته؛ مسئولیت این کار می‌تواند با دفتر فنی دانشکده، قطب علمی و یا انجمن علمی باشد؛
- برنامه‌ریزی در جهت اجرایی‌تر نمودن توقف نیروها و برنامه‌های مزاحم گذشته و حمایت و حفاظت ارزش‌ها و مفاهیم بنیادی گذشته و امداد آن‌ها تا ترسیم ایده‌آل‌ها و تحقق آن‌ها؛
- بررسی میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هنری گذشته بر کیفیت بخشی و یا عدم امنیت آموزشی مدارس معماری؛
- توجه به نظریه‌های برخاسته از زمینه در به‌کارگیری اطلاعات مربوط به شرایط گذشته جهت رسیدن به نظریه‌های جامع توسعه در زمان حال.
- تجزیه و تحلیل شرایط و موقعیت آموزشی گذشته براساس تحلیل مسائل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و تعیین ضریب نفوذ کاربردی نمودن علوم؛
- تفکیک زمان مفهومی، بودجه، شیوه‌های مدیریت و نتایج حاصل در برنامه‌های مؤثر گذشته و استخراج اصول علمی نهفته در آن جهت رفع مشکلات موجود و آسیب‌شناسی موانع آینده در کاربردی‌تر نمودن تحقیقات و تعلیمات علمی هنری.
- در خاتمه با ترکیب هریک از موضوعات پیشنهادی بالا می‌توان نقشه راه و یا سناریوی تغییر و توسعه جهت تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری قوی‌تری را طراحی نمود. این ترکیب که محصول مشارکت اساتید، دانشجویان و کارکنان دانشکده خواهد بود، می‌تواند زمینه‌ساز تصمیمات خلاقانه‌تر و پیشبرد کارهای اجرایی برای مسئولین دانشکده معماری باشد.

1. Simulative Research Methodology
2. Chapin
3. Development
4. Growth

۵. در این بخش به دلیل محدودیت‌های مقاله خلاصه‌ای از مهمترین مستندات و اطلاعات آماری ذکر شده است. کلیه جداول و نمودارهای مربوط به این تحقیق در اصل طرح پژوهشی «مدلسازی راهبردهای ساختاری دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران با اقتباس از تجربیات گذشته» موجود است و خوانندگان محترم برای دستیابی به اطلاعات بیشتر می‌توانند به طرح مذکور مراجعه فرمایند.

۶. قابل ذکر است که مستندات آماری مرتبط با هر رشته در بانک‌های اطلاعاتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری موجود می‌باشد، اما به صورت تدوین شده و خاص هر رشته در دسترس نیستند. لذا با مراجعه حضوری، این اطلاعات دریافت گردیده‌اند.

۷. «تعریف طرح پژوهشی نوع اول: این طرح‌ها توسط مجری پیشنهاد و بدون نیاز به تصویب شورای پژوهشی گروه یا دانشکده، توسط معاون پژوهشی دانشکده به مجری ابلاغ و رونوشت آن جهت اطلاع به اداره کل امور پژوهشی ارسال می‌گردد. تعریف طرح پژوهشی نوع پنجم: این طرح‌ها ویژه شرکت اعضای هیات علمی در همایش‌های بین‌المللی هستند.»

8. Institute for Scientific Information.

9. Journal Citation Reports.

10. Targets

11. Goals

12. Objectives

13. Strategies

14. Policies

15. Interactivists

16. Preactivists

17. Inactivists

18. Reactivists

19. Leadership

20. Management

21. Programming

22. Planning

23. content

24. context

۲۵. بررسی‌ها و پیشنهادات مربوط به زمان حال و آینده در طرح‌ها و مقالات بعدی پیگیری خواهد شد. چارچوب کامل و مدل کلی از زمان‌های مختلف را می‌توان در طرح پژوهشی ذکر شده مشاهده نمود.

References

- Ahmadzadeh, S. (2005). Evaluation and Comparison Standards of Iran's Academic Libraries in Library of College of Fine Arts (Tehran University). *Bagh-e - Nazar*, (3), 3
- Azizi, M. (2003). Educational Transformation in College of Fine Arts. *Honarha-ye-ziba*, (14), 4.
- Bahreyni, S.H., & Tabibian, M. (2007). Evaluation of Education in Urbanism Department (PhD Course). *Honarha-ye-ziba*, (30), 13.
- Bani Masoud, A. (2009). *Iranian Contemporary Architecture*. Tehran: Honar Meari Gharn.
- Chapin, F.S. (1974). *Human Activity Patterns in The City: Things People Do in Time and in Space*. New York, London, Sydney, Toronto : A Wiley Interscience Publication, John Wiley & Sons.
- Diba, D. (2008). Inception of College of Fine Arts. *Memari va Farhang*, (32), 26.
- Dorudgar, GH. (2009). Modification of Selecting Students for Preferment Quality of Architectural Education. *Honarha-ye-ziba*, (38), 25.
- Duzduzani, Y. (2010). *College of Fine Arts*, (Unpublished Document) in PhD Course with I. Etesam, Department of Art & Architecture, Science and Research Branch of Islamic Azad University, Tehran.
- Etesam, I. Technology Alongside Traditional Education. *Memari va Farhang*, (32), 37.
- Ghoddusifar, S. H. (2008). Scrutiny of Dissertation in the College of Fine Arts (School of Architecture). *Memari va Farhang*, (32), 103.
- Hojat, I. (2003). *Creative Education, Experiment of 2002*. In A. S. Mahmoudi (Ed.), *Architectural Education*,

- Proceedings of the 2th Conference of Architectural Education, (Pp.45-54). Tehran: university of Tehran Press & Negah-e-Emrouz.
- Islami S. Gh. R. (1996). *Production Process and Endogenous Development (with reference to demand-supply relationship)*, 13th Interschool Conference on Development, University of Huddersfield, Huddersfield: U.K.
 - Islami S. Gh. R. (1998). *Endogenous Development: A Model for the Process of Man-environment Transaction*, Unpublished PhD Thesis, Heriot-Watt University, Edinburge, UK.
 - Islami, S. Gh. R. (2002). Problem Solving for Endogenous Development. *Soffeh*, (34), 41.
 - Mahboubi Ardakani, H. (1971). *History of Transformation in Tehran University and Tehran's Institute of Higher Education*. Tehran: University of Tehran Press.
 - Naghdbishi, R. (2010). *Architectural Education after Cultural Revolution*, (Unpublished Document) in PhD Course with I. Etesam, Department of Art & Architecture, Science and Research Branch of Islamic Azad University, Tehran.
 - Saedsamiea, A. (2008), The Education System, *Memari va Farhang*, (32), 30.
 - Soltaninezhad, A., Mohammadi, B., Zare, A. (2010). *Atlas of Higher Education, 2008-2009 Academic year*. Tehran: University of Tarbiat Modarres Press.
 - Soltanzadeh, H. (2008). Formation of the College of Fine Arts. *Memari va Farhang*, (32), 5.
 - Team-work's Brief of Comprehensive Planning in School of Architecture. (2009). Tehran: Vice chancellor for Research.
 - *Vice Chancellor for Planning & Programming in U.T. (2004)*. Strategic Program and Quinquennial Plan of Tehran University, (non-printed).
 - Zargarinezhad, GH. (2007). From School of Beaux Industries to College of Fine Arts, Review on Background of Formation of Fine Arts in Tehran University. *Honarha-ye-ziba*, (30), 5.